

1887-1926

Leon Donici

LEON DONICI

SCRIERI

Ediție în două volume

2

PROZĂ DIN PERIODICE. ESEURI. EVOCĂRI
PUBLICISTICĂ. CORRESPONDENȚĂ

CUPRINS

POEME ÎN PROZĂ, POVESTIRI, NUVELE, SCHIȚE

Cartea vieții. Poeme în proză	6
I. Seara	6
II. Palatele de foc	7
O noapte în teatru	8
Requiem	12
Poet și Femeie	18
Melpomena (<i>Zeița teatrului</i>)	23
Amorul	25
Admiratorul	28
Pe drum spre Emaus	32
Ultima ședință	36
Toamna	43
Pe drum spre Emaus	46
Părintele Maurichie	54
Marele Archimedes	57
Când luminează soarele	74
Proorocul Moș Gavril	76
Aniversarea nunții	79
Legendă	85
Ninge... ..	88
„Preasfântă Născătoare”	91
Povestea unui automobil	95
Saul	98
Antecrist	108
Siluețe bucureștene	116
Străinul	116
În Cișmigiu	117
Portarul	117

Negură	118
Carnetul roșu	119
Dintr-o scrisoare găsită	130
Spre seară	132
Parisul iarna	138
Regina ecranului	139

ESEURI, FOILETOANE EVOCĂRI LITERARE

Maxim Gorki. Amintiri	144
Teatru	151
Gustave Flaubert	154
Anatole France	158
Exodul literaturii ruse	162
Religia lui Dimitrie Merejkovski	163
Ivan Bunin	165
Traducerile	170
Ecourile războiului	174
Profetul	176
Leonid Andreev	181
Al. Pușkin în Basarabia	187
Literatura rusă modernă	191
Gerhart Hauptmann	197
Literatura de azi și de mâine	201
Pe marginea unui almanah	205
Marele poet în exil	208
Traducând pe Caragiale	213
Scriitorii ruși de azi	215
Pe urmele tainicei umbre. Pușkin în Basarabia	223
I. Calipso	223
II. Fierăria	225

PUBLICISTICĂ SOCIALĂ ȘI POLITICĂ AMINTIRI

De la Petrograd în Basarabia	230
Niveleții	236

Sub soare și stele	239
Două puncte de vedere	243
Flăcăismul	244
Țărănismul rusesc	246
Teatrul și Revoluția Rusă	250
Pedeapsa cu moartea	254
Revoluția neagră	258
Colosul nordic. Amintiri despre Theodor Șaliapin	261
Poetul tristeții. 30 de ani de la moartea lui P. Ceaikovski	267
Rusia și Europa	269
Unitatea națională: propaganda în Basarabia	271
Intermediatorii	274
Priveliști basarabene	277
România atacată. Scrisori pariziene	280
Prima scrisoare	280
Scrisoarea a doua	285
Scrisoarea a treia	289
Scrisoarea a patra	293
Scrisoarea a cincea	297
Intelectualitatea basarabeană	300
Singura Cale. Justificarea sabiei și a uciderii	304
<i>Vozrojdenie (Renașterea)</i>	312

CORESPONDENȚĂ

Scrisoare către Victor Sergheevici Miroljubov	316
Scrisoare către Piotr Bergardovici Struve	317
Scrisoare către Feodor Cuzmici Sologub	318
Scrisoare către Evgheni Alexandrovici Leațki	319
Scrisoare către Octavian Goga	320
Scrisoare către Cezar Petrescu	322
Scrisoare către sora Valeria	324
Scrisoare către sora Valeria	326
Scrisoare către Cezar Petrescu	329
Scrisoare către Octavian Goga	333
Scrisoare către Mihail Sevastos	334
Scrisoare către Octavian Goga	336
Scrisoare către Mihail Sevastos	338

Anexa nr. 1. RECEPTAREA CRITICĂ A OPEREI LUI LEON DONICI	342
L. B. [Lucian Blaga], <i>Leon Donici</i>	342
P. Ș. [Pamfil Șeicaru], [...o carte trăită...]	343
G.I. [G. Ibrăileanu], <i>Leon Donici</i> , „Revoluția rusă”	344
Al.A.H. [Alexandru A. Hodoș], „Revoluția rusă” de <i>Leon Donici</i>	346
H.P.P. [?] <i>O carte despre „Revoluția rusă”</i>	349
Șerban Cioculescu, „Revoluția rusă” de <i>Leon Donici</i>	350
G.M. Ivanov, <i>Leon Donici</i>	351
E. Lovinescu, <i>Moartea lui Leon Donici</i>	352
Nicolae Iorga, <i>Leon Donici</i> . „Revoluția rusă, amintiri, schițe și impresii”	353
T. Arghezi, <i>Leon Donici</i>	355
Nicodim [Constantin Noica], „Noul seminar” de <i>Leon Donici</i>	356
Perpessicius, <i>Leon Donici</i>	357
Cezar Petrescu, <i>Leon Donici</i>	359
Șerban Cioculescu, „Noul seminar” de <i>Leon Donici</i>	360
Al.A. Philippide, „Noul seminar”, roman de <i>Leon Donici</i>	362
G. Călinescu, <i>Leon Donici</i> , „Noul seminar”	363
Perpessicius, <i>Leon Donici</i> , „Noul seminar”	364
Alexandru David, <i>Leon Donici inedit</i>	365
Maria Lerman, <i>Leon Donici</i> , „Noul seminar”	367
 Anexa nr. 2. MĂRTURII DESPRE LEON DONICI	370
Nicolae Iorga, <i>Un om din Basarabia: Donici</i>	370
Nicolae Iorga, <i>O bună româncă basarabeancă (Domnica Donici)</i>	371
Gheorghe Bezviconi, <i>Biserica „Sf. Tiron” – Ciufli</i>	371
Pamfil Șeicaru, <i>Cum l-am cunoscut pe Leon Donici</i>	372
Vasile Savel, <i>Leon Donici</i>	376
Nichifor Crainic, <i>O conștiință basarabeană: Leon Donici</i>	377
Demostene Botez, <i>Leon Dobronravov Donici</i>	378
Cezar Petrescu, <i>Un basarabean: Leon Donici</i>	379
Eugen Titeanu, <i>Un asasinat: Leon Donici</i>	381
Sever Stoica, <i>Ha, ha, ha, ha, ha</i>	384
Petre Pilsky, <i>Un vizitor. În amintirea lui Leon Donici-Dobronravov</i>	387
<i>Cum a murit Leon Donici</i>	390
<i>Funeraliile lui Leon Donici la Paris</i>	391

Camil Petrescu [...omul tuturor surprizelor...]	393
<i>Basarabia îndoliată reprimește pe Leon Donici</i>	394
Nichifor Crainic, [...sub aripa morții care ne umbrește...]	394
Eugen Titeanu, [...a treia reîntoarcere a lui Donici...]	395
Cincinat Pavelescu, <i>Lângă mormântul lui Leon Donici</i>	396
<i>Înmormântarea lui Leon Donici</i>	397
<i>Conferința dlui Grig. Alexinski</i>	398
<i>Prin Basarabia culturală</i>	399
George Dorul Dunitrescu, <i>Cuibul cu păsărele... al lui Leon Donici</i>	400
G. M. Ivanov, <i>A fost român Leon Donici?</i>	403
I. Valerian, <i>Cuvinte pentru Donici</i>	405
Cezar Petrescu, <i>În amintirea lui Leon Donici</i>	407
George Dorul Dumitrescu, <i>Bietul Leon Donici...</i>	408
Ș. Leahu, <i>În casa scriitorului</i>	411
Nichifor Crainic, <i>Leon Donici</i>	413
Laurențiu Fulga, <i>Duhuri cenușii</i>	414
Gala Galaction, [...un uriaș cu zâmbet de copil...]	419
Gheorghe Bezviconi, <i>Leon Donici</i>	419
Zaharia Stancu, [...romanul scris pe viu...]	422
Andrei Belii, <i>Din vechea Rusie</i>	424
 BIBLIOGRAFIE CRITICĂ SELECTIVĂ	426
ICONOGRAFIE	433

Editat cu sprijinul Ministerului Culturii
Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale

Volumul doi cuprinde creațiile lui Leon Donici scrise în limba română și publicate în periodice. Ele sunt distribuite în câteva secțiuni organizate tematic: poeme în proză, povestiri, nuvele, eseuri, foiletoane, evocări, publicistică politică și socială etc. Un compartiment intitulat *Corespondență* include 13 scrisori adresate lui Octavian Goga, Cezar Petrescu, Mihail Sevastos, surorii Valeria, unor intelectuali ruși. *Bibliografia critică selectivă* conține peste o sută de referințe la opera și personalitatea lui L. Donici, iar grupajul de fotografii întregeste informația despre scriitor, atât cea care ține de biografie, cât și cea referitoare la creație.

Responsabil de ediție: Mihai Papuc
Corectori: Mariana Belenciuc, Maria Cornesco
Redactor tehnic: Nina Duduciuc
Machetare computerizată: Valentin Vărtosu
Copertă: Vitalie Ichim

Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința,
str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chișinău, Republica Moldova;
tel.: (+373 22) 73-96-16; fax: (+373 22) 73-96-27;
e-mail: prini@stiinta.asm.md; prini_stiinta@yahoo.com;
www.stiinta.asm.md

DIFUZARE:

Republica Moldova: ÎM Societatea de Distribuție a Cărții PRO-NOI
str. Alba-Iulia, nr. 75; MD-2051, Chișinău;
tel.: (+373 22) 51-68-17, 71-96-74; fax: (+373 22) 58-02-68;
e-mail: info@pronoii.md; www.pronoi.md

Toate drepturile asupra colecției „Moștenire”, inclusiv asupra acestei ediții, aparțin Întreprinderii Editorial-Poligrafice Știința.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Donici, Leon

Scrieri: Ediție în 2 volume/Leon Donici: text îngrijit, prefață, tabel cronologic și bibliografie critică selectivă de Ana-Maria Brezuleanu; – Ch.: Î.E.P. Știința, 2015 (Combinatul Poligr.). – (Col.: „Moștenire”, – ISBN 978-9975-67-986-2) – ISBN 978-9975-67-992-3

[Vol.] 2: **Proză din periodice, eseuri, evocări, publicistică, corespondență.** – 2015. – 452 p.

ISBN 978-9975-67-994-7

821.135.1(478)-9

POEME ÎN PROZĂ
POVESTIRI
NUVELE
SCHIȚE

CARTEA VIETȚII

Poeme în proză

Amicei mele îndepărtate și duioase

I

SEARA

Îți aduci aminte?

În adâncimea și în depărtările coridoarelor străzilor cu ceață albastră, se țesea amurgul și numai ici și colo zorzoanele arzătoare luminau poleiala firmelor aprinse de ochii de foc ai zilei care se stingea.

Noi mergeam împreună de-a lungul canalului liniștit, în a cărei oglindă de apă netedă se reflecta cerul pe care pluteau nourași albi ca niște corăbii luminoase în largul unei mări necunoscute, ținând drumul lor îndepărtat, drumul neștiut.

Ca și cum obosiți de zgomotul neîncetat al zilei, așa se stingeau sunetele marelui oraș, scufundându-se încetul cu încetul în apele trandafirii ale serei.

Pe noi ne întreceau și la întâlnirea noastră veneau oamenii, oamenii cu râsete, cu zâmbete, cu tristețea și cu dorințele lor.

Și treceau pe lângă noi.

Noi, amândoi, ca niște singuratici, ni se părea că numai pentru noi seara și-a îmbrăcat porfira sa solemnă, porfira țesută cu aur și că numai noi ascultam tăcerea candelor vechi, rătăcind îndelungul grilajului de tuci și cu nuanțe.

Ți-aduci aminte?

Ți-aduci aminte de povestirile din vremuri misterioase și minunate ce ne destăinuiau papiliotele capricioase ale încântătorului „*barocco*” și cu ce strofe somptuoase de poezie eroică răsunau în pervazurile de marmură ale palatelor tăcute, închise, semețe și pline de taină?

Cât de mult ne desfătau serile acestea însuflețite de presimțiri enigmatice și fermecătoare!... Cât de mult ne era drag a rătăci, privind cum sticlele ferestrelor luminate de apusul soarelui scânteiau și ardeau ca niște policandre aprinse pentru solemnitatea necunoscută și luxoasă...

Îmi aduc aminte de trecerea noastră luminoasă și clară, plină de cuvinte nerostite, năpădită de gânduri și simțiri nespuse.

O, cum îmi reamintesc acele seri ale noastre, umbrite de aripile transparente ale nopții trezită de *opalul* care suflă cu respirația sa ușoară.

Ți-aduci aminte de micul pavilion și grațios în stil „*empire*”, atât de elegant și atât de atrăgător, alături de palatele înalte asemenea piramelor contemporane, de pavilionul cel mic îmbrățișat de crengile închise ale arborilor seculari?...

Și-acuma, sta-va dânsul, acest demiuitat madrigal al trecutului, îngândurat și armonios?...

Eu am adunat cenușa amintirilor mele în urma curată și rece și am aruncat-o în fundul inimii mele... pentru totdeauna!...

Petrograd-Chișinău, 1918-1919

Renașterea Moldovei, Chișinău, an. I (1920), nr. 3, 15 iun., p. 81-82

II

PALATELE DE FOC

Stăteam împreună jos, pe covorul moale, în fața gurii căscate a căminului înflăcărat, și priveam în foc.

În cameră domnea întunericul și ungherele mi se păreau mai îndepărtate și mai înguste.

Scânteierea aurită lumina un colț din rama tabloului arârnat în perete, cu o lumină caldă, săngeroasă și tremurătoare.

Stăteam împreună, jos, tăcuți, priveam jăratecul și nu ne puteam dezlipi privirile de la fermecătoarea priveliște.

Acolo, în flăcările fâlfâietoare, pe neașteptate se ridicaseră palate fantastice de foc, ca zidite de un arhitect nevăzut și fantastic, zidite din mărgean aurit, cu acoperișuri de aur, cu turnuri ascuțite de aur, cu scările de aur, ca într-o poveste veche.

În ferestrele împodobite cu sculpturi aurite pluteau umbre tainice și nelămurite.

Jos, între palatele de foc, se vedeau grădini fermecătoare de aur, cu pomi cu frunzișul aurit, în care păsărele se jucau asemănătoare cu mici albine de aur.

Și dintr-o dată, cu un răsunet tăcut, abia auzit, toate palatele s-au risipit în cărbuni roșii.

Lung timp, privirăm tăcuți pustiul de cărbuni, ce se întinsese în locul palatelor vrăjite, și în care se înmormântase basmul nostru trecător.

— Așa clădim noi, rosti ea încet.

Suspina adânc și după o tăcere, care mi se păru grea și lungă, auzii din nou, lângă ureche, glasul ei argintiu și duios:

— Și vom mai clădi!

Își întoarse fața înspre mine și deodată, în lumina cărbunilor pe jumătate stinși, văzui în ochii ei palatele noastre minunate, palatele noastre dărâmate, fără urmă, palatele noastre în toată frumusețea, în tot farmecul lor nespus.

— Și vom mai clădi, repetai eu, strângând mâna ei caldă și gingașă...

Iar cărbunii, în gura neagră a căminului, mureau încet, încet, îmbrăcându-se cu hainele lor de moarte, prăfuite, acoperite cu cenușă.

Moldova noastră, Chișinău, an. I (1921), nr. 3, mai, p. 36-37

O NOAPTE ÎN TEATRU

Nuvelă

Dedicată dnei Maria Cosmacevskaia

Grigorie Buznea era păzitor în teatrul orașenesc.

Grigorie credea acest post de mare importanță. Abia de două săptămâni era în serviciu.

Acum era noaptea ajunului de Crăciun. Serviciul lui începea de la ora 10 seara.

Lui Grigorie îi era urât să stea în odăița sa mică și întunecoasă pe care o închiriasse la marginea orașului, în mahala. Până la ora 10 era încă mult timp și Grigorie, ieșind din casă, îndreptase pașii spre centrul orașului.

Orașul era iluminat cu felinare înalte, cu vitrine mari la magazine și lumea forfotea încoace și încolo, pe jos, cu trăsurile, cu automobilele. Pre-tutindeni se simțea agitația sărbătorii.

Dar urâtul nu părăsea sufletul posomorât al lui Grigorie.

Pe neașteptate, dânsul și-a adus aminte de satul său, de cumătrul Ion și dorul i-a strâns inima.

Oare ce face acum Ion?

Sigur că stă în cârciumă, bea, ascultând cei doi lăutari, unul dintr-înșii e șchiop și cântând face din ochi și plânge de bucurie, de plăcere și de jale. Așa e întotdeauna Ion când bea.

Ceasul de pe turnul Primăriei arăta numai șapte și jumătate. Vai, până la serviciu încă mai este.

Grigorie s-a îndreptat spre cârciumă, nu departe de teatru, unde de obicei se adunau coriștii, păzitorii teatrului și amatorii de artă teatrală, dar nu de bilete de teatru.

Stând pe scaun în ungher, Grigorie bea vin și neîncetat se gândea la sat, la prietenii săi părăsiți și la fata Mariana cu ochii scânteietori ca niște diamante.

Alătura de Grigorie, la mesele vecine stăteau oameni bând, râzând, dar Grigorie nu-i auzea; dânsul visa. Iată satul său, iată căsuțele albe acoperite cu zăpada albastră a razelor lunii.

Se aud vocile cunoscute, râsete, pașii ușori pe zăpadă ai Marianei.

Grigorie visa și bea. Și când ceasornicul vechi de pe peretele cârciumii, cu cadranul plin cu urme de muște, care păreau niște picături de icre negre, a tușit scurt: nouă și jumătate, Grigorie s-a ridicat în picioare și a ieșit din cârciumă, străduindu-se a-și ține echilibrul.

Acolo, sus-sus sclipeau stelele și lui Grigorie i se părea că dânsule danseză, iar luna făcea o strămbătură și dădea din ochi tocmai ca lăutarul din sat când cântă din vioară.

Apropiindu-se de ușa din dosul teatrului, Grigorie începu a suna.

— Măi, destul! ce dracu! a strigat cineva de după ușă. Cine este?

— Eu-s, Grigorie Buznea... de la asta... cum... e... am venit la serviciu. Camaradul lui Grigorie deschide ușa.

— E-he-he! Frumos mai ești... Te-ai aranjat deja?... Haidem la cabină... Mai am și eu cam așa ceva.

În cabină, Grigorie a cinstit cu camaradul și peste câțva minute a rămas singur în teatrul pustiu, întunecos și tăcut.

Numai pe scenă, sus, o lămpiță electrică răspândea razele palide ale luminii.

Grigorie a intrat pe scena goală. Abia se vedea rândul întâi al parterului și, la dreapta și la stânga, găurile negre ale lojilor.

„Ai dracului sunt boierii ăștia!” se gândea Grigorie, privind la golul închis al teatrului. „Se adună aici în fiecare seară. Ei urcă sus și stau acolo ca niște ploșnițe și nu cad jos. Și țipă și bat din palme ca nebunii. Curat ca

nebunii! Și încă plătesc pentru asta bani! La noi în sat e mai bine. Poți țipa și bate din palme cât vrei, chiar și noaptea întreagă, și fără nicio plată.”

Grigorie se așează într-un fotoliu moale, care se găsea pe scenă.

„Ce bine ar fi să trag un somn – se gândi el – dar nu se poate. Sunt la serviciu.”

Dânsul puse capul pe mână și închise ochii. Trecuse câteva clipe.

„Am uitat tutunul în cabină – își reaminti el. Trebuie să mă duc să-l iau.”

Grigorie ridică capul și rămâne împietrit.

În fața lui stătea îngenucheată o necunoscută domnișoară frumoasă, cu mâinile întinse și vorbea cu o voce dulce, calmă și duioasă:

— O, Preacurată Maică, fie-ți milă de mine... Mă paște păcatul, și teamă mi-e că voi păcătui...

Pe Grigorie îl apucă teama. „De unde asta? Cum a intrat?... Doamne, Dumnezeule, am adormit puțin și tâlharii au pătruns în teatru.”

— Cine ești? strigă Grigorie cu vocea stinsă, de-abia și-o auzi el.

Domnișoara îmbrăcată cu hainele albe și lungi continuă:

— El o să vină la noapte și o să mă găsească singură...

„El! El! Vasăzică încă mai sunt pe aici și se ascund în teatru...” – îi trecea ca furtuna prin minte lui Grigorie.

— Domnișoară, domnișoară, nu ți-oi face nimic rău dacă vei pleca imediat de aici.

— Și el mi-a promis că la plecarea mea din monastire – reluă domnișoara –, un pustnic făcător de minuni, pe care el îl cunoaște, ne va uni pentru totdeauna...

„E-he! – a înțeles Grigorie. – E nebună...” Și teama i-a trecut. „Trebuie să stai de vorbă cu ea. Nebunii sunt foarte curioși...”

— E drept că ni se vorbește adesea de răutatea, de șiretenia – rostea domnișoara – și de cursele pe care ni le întind bărbații...

— Nu crede, dragă, o întrerupse Grigorie, scuipe pe ochii aceluia care spune așa prostii... Vezi, de exemplu, am lăsat acasă, adică în sat la noi, pe Mariana și ce gândești...

— Ascultă!... Ai auzit?... întrebă speriată domnișoara.

— Nimic, i-a răspuns Grigorie. Ți se pare...

— Se aude tropot de cai.

— Nimic nu se aude, dragă!

— Caii s-au oprit... Și el se apropie de poartă... Bellidor?

— Beatrice, eu sunt, auzi Grigorie, și într-o clipă domnișoara dispăru.

Grigorie dete fuga în urma ei, dar în fața lui se ivi un om necunoscut, îmbrăcat în haine negre, fără pantaloni, iar picioarele îi erau vopsite în

negru. Necunoscutul avea în mână un flaut. Privirile lui întristate și adânci făcuseră impresie bună asupra lui Grigorie.

— Tu, Rozencranț..., rosti necunoscutul.

— Scuzați, domnule, a răspuns Grigorie. Eu sunt Grigorie Buznea de la...

— Și tu, Ghildenștein, continuă necunoscutul, nedând nicio atenție către Grigorie, cântă ceva cu flautul ăsta! A, nu poți? Asta e ușor. Pune degetele pe găurițele astea... Nu poți? Tu nu poți cânta cu flautul și dorești a cânta cu inima mea?...

— Poftim? îl întrebă Grigorie foarte politicos, căci necunoscutul era prea simpatic.

Grigorie s-a dat înapoi...

În locul necunoscutului stătea un drac. Negru, cu fața neagră și cu albiile ochilor pe fața asta neagră seamănă cu albușuri fierte.

— Privește aici, Iago, începu a striga dracul, îmbrăcat cu mantaua roșie, toată iubirea mea cea mare o suflu spre cer. S-a dus. Deșteaptă-te, neagră răzbunare din profunzimile infernului...

— Domnule... domnule diavole, începu a se ruga Grigorie, n-am nimic contra Excelenței Voastre, pe onoarea mea. Dacă uneori spun „la dracu”, spun nu cu ură, ci cu plăcere...

— Cine e acolo? aude Grigorie la spatele său. Otello?

— Da, Desdemona, răspunde dracul.

Grigorie se dete la o parte, privind la domnișoara drăguță demiîmbrăcată, care stătea în pat foarte frumos și împodobită cu aur.

„De unde s-a luat și asta? se gândea Grigorie. – Da ce e, mi-i frică de dracul acesta negru?...”

Convorbirea între dracu și domnișoară continuă.

Groaza îl apucase pe Grigorie, când dânsul văzu cum dracul începea a strânge de gât pe domnișoară.

Lui Grigorie îi vine jale de tânăra și drăguța domnișoară și, apropiindu-se de pat, începu cu lingușirea:

— Excelența Voastră, domnule dra... diavole, iertați-o căci...

Dracul se întoarce și scoate sabia din teacă.

Grigorie se puse pe fugă. Dracul după el. Grigorie în coridor, dracul după el. Grigorie sus pe scări, dracul după el. Grigorie jos, dracul după el, strigând:

— Oh! Sânge, sânge, sânge!

Grigorie o șterge pe scenă, dar aci dracul l-a lovit cu sabia în cap.